

Marjeta Šifrer
Helena Mešnjak

Otroci v vojni

Ključno vprašanje

»Ne glede na to, na čigavi strani so bili starši, otroci so v vojni enako trpeli.«

Tema

Delavnica govori o otrocih v drugi svetovni vojni v obdobju od 1939 do 1945, in sicer o otrocih v partizanskem gibanju, otrocih v domobranskem gibanju, otrocih v taboriščih in otrocih kurirjih. Viri nam pokažejo, kako so otroci med vojno živeli in trpeli. Gradiva so namenjena otrokom, starejšim od 14 let.

Tema je bila izbrana zato, ker verjamemo, da bo zanimiva tudi učencem. Tudi zato, ker prikazuje otroke na obeh straneh – partizane in nasprotno stran, ki se je odločila sodelovati z nacisti. Zajema celotno regijo. Tema je pomembna za celotno območje, saj se nanaša na vse države in kaže na razlike med otroki, ki so tu živeli med vojno.

Glavni cilj

Učenci pridobijo znanje o partizanskih otrocih, otrocih "na drugi strani", otrocih v taboriščih ter otrocih, ki so delali kot kurirji in vojaki.

Učni cilji

- Učenci spoznajo vsakdanje življenje otrok med drugo svetovno vojno.
- Primerjajo življenje in trpljenje otrok med vojno.
- Spoznajo življenje partizanskih in domobranskih otrok, otrok v taboriščih ter otrok, ki so bili kurirji in vojaki.
- Obsodijo vojni čas s stališča človekovih pravic.

Potek dela

1. korak: Učitelj poda navodila za delo. Kratko predstavi temo ure (1. delovni list za učitelja). Učence razdeli v skupine po 4 ali 5 učencev.

1. skupina: Partizanski otroci
2. skupina: Otroci v taboriščih
3. skupina: Otroci kurirji in vojaki
4. skupina: Otroci »na drugi strani« – domobranski otroci

2. korak: Učitelj učence vpelje v skupinsko delo. Potrebno je predznanje o drugi svetovni vojni.

3. korak: Učitelj učencem postavi vprašanja, s katerimi jih vpelje v skupinsko delo:

Kaj otroci potrebujejo za srečno in uspešno otroštvo?

Kako so se ljudje odzvali na vojne razmere?

Kateri tabori so se oblikovali?

So na splošno vsi podprli okupatorja? Kdo ne? Zakaj?

4. korak: Učitelj poda navodila za delo. Sledi skupinsko delo. Učenci vire preberejo, pripravijo kratko predstavitev in rešijo naloge.

5. korak: Kratka predstavitev nalog, ki so jih dobili učenci.

6. korak: Sklep, razmišljanje o temi.

Učitelj na tablo nariše ravno črto. Na en konec napiše, da so vsi otroci enako trpeli, na drug konec pa napiše, da vsi otroci niso enako trpeli. Učitelj razdeli učencem samolepilne listke. Učenci se na podlagi usvojenega znanja odločijo, kam na črto bodo nalepili svoj listek. Vsak učenec ob tem pove tudi svojo utemeljitev, zakaj se je tako odločil.

Učenci bi morali ob pomoči učitelja priti do skupnega sklepa: ne glede na to, čigavi otroci so bili, vsi so enako trpeli, sploh če so ostali brez staršev.

90
minut

Uvod (kontekstualizacija)

Otroštvo med vojno ni bilo prijetno. Kot že ime delavnice pove, bomo spoznali življenje otrok na ozemlju nekdanje Jugoslavije med drugo svetovno vojno. Delavnica je razdeljena na uvodni del, skupinsko delo in na koncu predstavitev rezultatov. Učenci v štirih skupinah analizirajo in razmišljajo o partizanskih otrocih; otrocih, ki so jih odpeljali v taborišče; otrocih, ki so med vojno delali kot kurirji in vojaki, ter o otrocih, ki smo jih poimenovali otroci »na drugi strani«. Pri slednjih so mišljeni otroci, katerih starši so med vojno sodelovali z okupatorjem. Gre za otroke domobrancev (v Sloveniji), ustašev (na Hrvaškem) in četnikov (v Srbiji). Med vojno so ti otroci »na drugi strani« živeli svoje otroštvo, po vojni pa so doživljali veliko neprijetnosti.

Kaj se je dogajalo z otroki domobrancev, ustašev in četnikov; s partizanskimi otroki; otroki, ki so delali kot kurirji in vojaki, ter otroki, ki so jih odpeljali v taborišča?

1. skupina

PARTIZANSKI OTROCI analiza virov, ki govorijo o partizanskih otrocih

Vir 1

Organizacija Slovenska narodna pomoč za pomoč partizanskim otrokom

Za varnost otrok aktivnih bork in borcev skrbi Slovenska narodna pomoč. S pomočjo rejniških družin organizacija oskrbuje od julija 1941 do konca vojne v Ljubljani okoli 200 otrok, t. i. ilegalčke /.../ Otroci dobivajo nova imena in identitete, da jih sovražnik ne bi našel, jih odvedel in izsiljeval starše, ki so v partizanih. Nekateri morajo večkrat menjati družine. Ta oblika zaščite otrok je v okupirani Sloveniji edinstvena, verjetno tudi v Evropi. Do konca vojne organizacija ostane prikrita in reši številnim otrokom ter partizankam in partizanom življenje. Varuje »otroke banditov«, kot so jih nacisti imenovali, pred ugrabitvijo, smrtjo in deportacijo v prevzgojne domove.

Rettl, L., Obid, V. (2006). Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19

Vir 2

Pripoved Janeza Kmeta – partizanskega otroka

Ljudje, ki so živeli okrog mene, stari mami in tete, se o tej temi niso pogovarjali. Mama je bila tabu tema, bila je nekaj svetega. Sem pa dostikrat zvečer, ko sem šel spat, jokal. In sem precej prejel in si želel, da bi bila ona z mano, in fantaziral, da bo prišla, da ni mrtva, da je nekje in se bo vrnila in me vzela k sebi.

Mama je ves čas, tudi potem ko sem se rodil, v Ljubljani delovala kot ilegalca /.../ spomladi 1943 so jo Italijani aretirali. Bila je v zaporu v Ljubljani in bila obsojena ter prepeljana v zapore v Koper. Iz zapore je ušla in se pridružila primorskim partizanom.

Rettl, L., Obid, V. (2006). Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19

Naloga:

1. Zakaj je bila Janezova mama tabu tema?
2. Kakšna organizacija je bila Slovenska narodna pomoč in kaj je bila njena naloga?
3. Zakaj so otroke partizanov skrivali pod drugimi imeni? Kakšna usoda bi jih doletela, če bi prišli v roke nasprotnikov?

Vir 3

Streljanje dijakov v Kragujevcu v Srbiji

Nada Naumović (1929–1942): »Neki narednik se je razjezil in mojo hčer proglasil za komunistko ter ji dejal, da je užalila srbsko vojsko. Da je komunistka, je potrdil tudi drugi narednik. S puško so jo pregnali v šolo kralja Petra, kjer je prenočila, naslednji dan ob sedmih zjutraj pa so jih s tovornjakom pregnali proti Nemcem, ob 7.30 dopoldne so jih postrelili pod Topovskimi lopami, na zemljišču ekonomista Ljube Markovića.«

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1015560> (26. 3. 2013), sječanje: Mileva Naumović, Kragujevac, 20. januar, 1945)

«Lazar Pantelić (1893–1941): »Mojega pokojnega moža Lazarja M. Pantelića so Nemci iz gimnazije skupaj z dijaki dne 20.10.1942 odvedli v lope za streljanje. Po streljanju so objavili imena žrtev, tudi ime mojega moža. Na občini sem dobila njegovo osebno izkaznico. Njegovo še krvavo mesečno vozovnico za vlak mi je prinesel eden od njegovih dijakov, Miloslav Gavrilović iz Kragujevca. Živel je v zadnji hiši na Milanovački cesti, kjer je tudi pokopan.»

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1015560> (26. 3. 2013), sječanje: Miroslava Pantelić, Kragujevac, 26. februar 1945.)

Naloga:

1. Kaj se je dogajalo s hčerko Mileve Naumović?
2. Zakaj so streljali dijake in učitelje?

Vir 4

»Ukradeni« otroci

Težka je bila usoda otrok, ki so jih trgali iz naročij ubitih ali v taborišča izgnanih staršev, in jih nato odpeljali v rajh, v posvojitve nemškimi družinam. Osnova za enega najhujših genocidov med drugo svetovno vojno v Srednji Evropi je bilo Himmlerjevo zaupno Navodilo za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem, izdano v 15 kopijah, 25. junija 1942. Na podlagi teh navodil so brez zaslišanja ubijali moške in ženske, požigali vasi in izvajali množične deportacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev.

Na Spodnjem Štajerskem je bil zbirni center za deportirane v Celju, kjer so v dveh deportacijskih akcijah, 3. in 14. avgusta 1942, materam nasilno odvzeli okrog 600 otrok. Otroci so izhajali pretežno iz partizanskih družin in družin ustreljenih talcev. Njihova usoda je bila različna. Rasno pregledane so najprej odpeljali v taborišče Frohnleiten, severno od Gradca, od tam so pot nadaljevali v druga otroška taborišča po Nemčiji, kjer so bili podvrženi posebni prevzgoji. Največjo skrb so vzgojitelji posvetili ukradenim dojenčkom, ki so najpogosteje končali kot posvojenci v nacističnih družinah. Za dojenčke je bila zadolžena posebna organizacija – Lebensborn, katere osnovni namen je bila skrb za čistost arijske rase in pospeševanje rojstva nemških otrok. Pravo identiteto ukradenih dojenčkov so skrbno čuvali, zato se je za mnogimi izgubila vsakršna sled, tako da je bilo po koncu vojne iskanje največkrat brezuspešno.

Akciji avgusta 1942, ko so otroke nasilno ločevali od njihovih mater, v Celju nista bili zadnji. Nacisti so enake raznarodovalne prijeme ponovno uporabili konec decembra 1944 in prve dni januarja 1945. Takrat so ukradene otroke poslali v Koblenz in na Gradiščansko.

Po osvoboditvi so iskanju in skrbi za vrnitev ukradenih otrok poleg zavezniških štabov in UNRRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*) skrbeli tudi oficirji posebne jugoslovanske vojne odprave v Pariz, v Sloveniji pa so v ta namen v obmejnih krajih ustanovili posebne repatriacijske baze, ki so samo med 1. julijem in 20. septembrom 1945 sprejele 4150 ukradenih otrok, starih do 16 let. Žal se je za mnogimi izgubila vsakršna sled.

Mikuž Metod (1960). *Pregled zgodovine NOB-a v Sloveniji*. I knjiga. Ljubljana, str. 62, 187.

Naloga:

1. Kdo so bili ukradeni otroci?
2. Od kod je bilo največ ukradenih otrok?
3. Kaj pomeni izraz Lebensborn?
4. So se otroci po vojni vrnili domov? Zakaj ne vsi?

Vir 5

Izpoved Jožice Komerički – ukradeno otroštvo

Jožica Komerički iz Petrovč, rojena Jurkošek v Podgorici, Vrh nad Laškim, se takole spominja srhljivih dogodkov ukradenega otroštva: »Ko so nas prišli aretirati, sem imela 11 let, sestra Marija 17 let, brat Konrad pa 13 let. Deportirali so tudi mater in sestro, dvajsetletno Tončko, ki se po vojni nista vrnili iz Auschwitza. Očeta so zaprli že julija 1942. 15. avgusta, na isti dan, ko so nas odpeljali v zbirni center v Celje, so ga ustrelili. Iz našega kraja so odpeljali še sedem članov Gračnerjeve rodbine, pa Lapove, Deželake in še druge. Takrat se je moj rodni kraj imenoval Vrh nad Laškim. Najprej so nas poslali v prehodno taborišče, karanteno za Muro blizu Gradca. Četudi je bilo že mrzlo, smo morali vsako jutro v majčkah in kratkih hlačkah telovaditi in tekati po okoliških hribih. Pozneje so nas razselili v 6 otroških taborišč. Mene so poslali v Saldenburg pri Tittlingu, Bayernwald na Bavarskem.«

Jožica se je obdržala, ker je bila vajena trdega dela doma na kmetiji. Vojno je vzela, kot da tako pač mora biti in sama ne more ničesar spremeniti. Spominja se, da so v posvojitve dali ukradenega šestmesečnega Vilija iz Šentlenarta in da je bilo proti koncu vojne veliko zmede. Belorusi so ukradenim otrokom govorili, naj se ne vračajo, ker je v Sloveniji komunizem. Brat, ki je bil nemški vojak, je še pred osvoboditvijo napisal prošnjo za vrnitev otrok domov. Ampak niso se mogli vrniti na razdeležano domačijo. Brat je šel k teti v Rimske Toplice, sestra in Jožica pa v partizansko vas Brodnice.

http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/nedeljski/333577 (3. 2. 2012)

Naloga:

Kakšna je bila usoda Jožice Komerički?

Vir 6

MLADINCI, MLADINKE IN PIONIRJI IZ DELNIC
– Hrvaška (feb, 1944)

Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju

Naloga:

1. Kaj vidite na sliki?
2. Kaj vam slika pove?
3. Kaj vas še zanima?

Vir 1

Slovenski otroci v taboriščih

Stanislava Završnik se je rodila 3. maja 1933 v družini Berlec v vasi Loke v Tuhinjski dolini. Na kmetiji je živela z očetom in mamo, starejšim bratom in štirimi mlajšimi sestrami. Ko so naše kraje okupirali Nemci, je bila Stanislava stara osem let. Oče Ivan je bil prvi organizator OF za Tuhinjsko dolino in je že leta 1941 odšel v partizane, zato je družina Berlec pri Nemcih postala ena najbolj iskanih in osovražanih. Leta 1942 se je brigadi pridružila še mama in otroci so ostali sami. Več mesecev so se, stari od treh mesecev do enajstih let, skrivali po gozdu in pri sorodnikih, a se jim nihče ni upal pomagati. Junija 1942 so jih Nemci ujeli in odpeljali v otroško taborišče Seligenporten, kjer je že bilo približno sto slovenskih otrok brez svojih staršev ali drugih odraslih slovenskih oseb. Sprva so bili v taborišču vsi skupaj, saj so prvo leto otroke razdelili po abecedi. Konec maja 1943 pa so jih delili po spolu in starosti ter tako ločili. Takrat so najstarejšega Milana preselili v taborišče Kastl, najmlajšo Johano so odpeljali v Leipzig, Ano v Meinburg, Justino v Neustift, Marijo in Stanislavo pa v Saldenburg. V taborišču otroci niso smeli govoriti slovensko, podvrženi pa so bili strogi nacistični vzgoji. Ob koncu leta 1944, ko so Nemci svojo moč že začeli zgubljeni, so nekatera otroška taborišča začeli ukinjati in Berlečeva dekleta so osvoboditev dočkala skupaj v Saldenburgu. Julija 1945 so jih vse skupaj pripeljali domov, kjer so se zopet srečali z mamo in očetom.

http://www.muzeji-radovljica.si/_arhiva/mestni/zgibanka.pdf
(03. 02. 2012)

Vir 4

Srbski otroci v koncentracijskih taboriščih

O likvidaciji otrok vem to, da je bilo veliko otrok v koncentracijskih taboriščih, obstajala pa je posebna zdravniška komisija, ki sta jo sestavljala Ilija Bukovac in dr. Buki Kunortić. Imela sta nalogo, da izbereta vse zdrave otroke, ki so bili kasneje poslani v Zagreb, Sisak, Jasko in Feričance. Med pregledom je komisija našla 63 bolnih otrok in predlagala njihovo usmrnitev. Upravnik taborišča Mile Orešković je Grubišića in mene zadolžil za usmrnitev omenjenih otrok. Janko Grubišić je predlagal, da otroke zadušimo, kasneje smo se odločili, da jih usmrtimo s plinom. Tisti dan smo usmrtili vseh 63 otrok, v eni sobi.

Ante Vrban, ustaški oficir i član uprave logora Stara Gradiška na suđenju 14.01.1948 e.. "Borba" 15.01.1948

Vir 2

Usoda otrok v italijanskih taboriščih

V času zasedbe Ljubljanske pokrajine so italijanski okupatorji zapirali Slovence in Slovenke v zapore v Ljubljani in v Italiji. V italijanskih zaporih so se srečali predstavniki odporniškega gibanja iz vsega italijanskega okupacijskega območja, od Slovenije, Istre, Dalmacije, Črne gore in Albanije s Kosovom. Zaporniki in zapornice so živeli v nemogočih razmerah. Največ težav so imele ženske z majhnimi otroki in nosečnice, ker so bile zaporniške celice mrzle, umazane, polne stenic, bolh in uši. Novorojenčki so umirali zaradi bolezni. Med zapornicami so bile tudi zdravnice, ki so po svojih močeh reševale matere, otroke in dojenčke. Po letu 1943, po kapitulaciji Italije, so v taboriščih organizirali pouk za slovenske otroke.

Cita Lovrenčič Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana, str. 22 – 174.

Vir 3

Mame z otroki v taborišču

Cita Lovrenčič Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana, str. 22 – 174

Naloge:

1. Kaj vidite na sliki?
2. Kaj vam slika pove?
3. Kaj vas še zanima ?

Vir 5

Usoda srbskih otrok v koncentracijskih taboriščih

Konec novembra 1942. Obiskala nas je nekakšna komisija, takoj zatem pa so nas odpeljali v Zagreb. Na železniški postaji smo doživeli prijetno presenečenje, saj nas je pričakala množica ljudi z izrazi sočutja in prijateljstva na obrazih. Metali so nam kruh in razglednice z naslovi. Ganil nas je jok ljudi, ki so nas opazovali, posebno žensk. Med nas so razdelili nekaj kosov oblačil in obutve /.../ Najprej smo bili v Zavodu za gluhoneme v Zagrebu, Illica 83, nato pa v domu v Vlaški ulici 37. Šlo je za nadškofijo in manjše cerkve /.../ Ob nedeljah so nas odvedli v katoliško cerkev. V Zagrebu so bile življenjske razmere veliko boljše od tistih v koncentracijskem taborišču. Tu so nas tudi preimenovali: Ivan, Mate, Joso, Josip in druga. Čeprav sem bil takrat še otrok, se spominjam, da mi je bilo takrat, tako kot marsikomu, zelo težko /.../ Po osvoboditvi sem se vrnil v svoj rodni dom. Težko sem se sprijaznil z dejstvom, da se je le 600 mojih prijateljev iz taborišča vrnilo v svoj rodni kraj. Za ostalimi otroki v fašističnih taboriščih se je izgubila vsaka sled. (Gre za srbske otroke, ki so živeli na območju BiH.)

Žarko Vujičić, *Velika ofanziva na Kozaru 1942. I njene posledice*, Banja Luka 2004, str. 169-175.

Vir 6

Otroci z Davidovo zvezdo

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5478> (9. 5. 2013)
Antisemitizam Holokaust Antifašizam, Ognjen Kraus (ur.), Židovska općina, Zagreb, 1996, str. 92.)

Naloge:

1. Dobro si oglejte fotografijo v viru 6 in jo opišite.
2. Kaj ima deklica pripeto na plaščku?
3. Kaj to pomeni?

NALOGA: Preberi vire od 1 do 6 in dopolni tabelo.

Primerjava		
	skupne značilnosti	razlike
slovenski otroci		
hrvaški otroci		
srbski otroci		

Vir 1**Otroci kurirji, pripoved Štefana Matka**

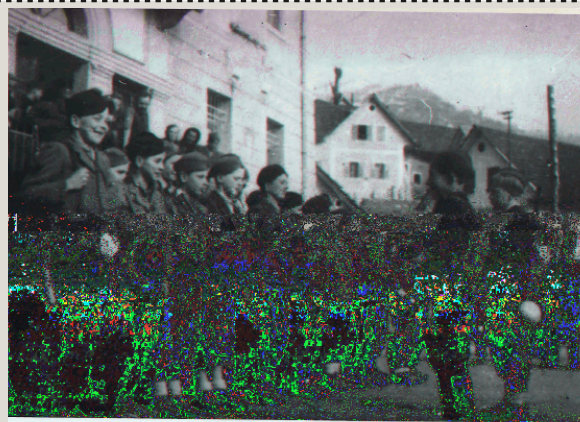
Kurirji v NOV so imeli težko in zelo odgovorno nalogo. Vedno so bili na poti in v stalni nevarnosti. Naj opišem dogodek iz svoje kurirske službe. Moja pot, vsako drugo noč tri ure hoda v eno smer in tri nazaj, s težkim nahrbtnikom na plečih, neredko še s paketom, puškami in ročnimi bombami. Vedno sem moral biti strogo oprezen. Počitka je bilo malo, saj smo morali biti sami tudi stražarji zase. Podnevi se nismo smeli pojaviti nikjer. Če je deževalo, sem bil moker pač toliko časa, da je dež prenehal in se je obleka na meni posušila. Vsako drugo noč, ko nisem šel na javko, sem raznašal pošto, literaturo in časopise, tako da ni bilo nobene noči za pravi počitek. Ko sem se nekoč po svoji redni poti vračal v četo, sem bil tako utrujen, da sem spal kar med potjo. Vso dolgo pot sem hodil samo po gozdu. Včasih sem se spotaknil ob korenino in se malo predramil, včasih sem se malo ustavil in spal kar stoje. Hodil sem tudi čez potočke, zato je bilo treba podaljšati korak. Tedaj pa sem bil tako utrujen, da nisem vedel, kdaj sem prišel do potočka, stopil sem vanj in padel na drugi breg. V tistem trenutku je tik nad glavo počila puška. Prvi hip sem pomislil, da sem napaden, čez čas pa se mi je posvetilo, da se je sprožila puška – meni samemu ob skoku v potok.

Burgar, M. (1972). Torbica partizanskega kurirja. Časopis Naša skupnost (Ljubljana), letnik 13, št. 4. Pridobljeno na spletni strani, (7. 8. 2012):

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-N4BQV50C/?query=%27keywords%3dkurir%27&pageSize=25>

Vir 2**Kurir**

Fototeka
Gorenjskega
muzeja v
Kranju

Vir 3**Zbor kurirjev**

Fototeka
Gorenjskega
muzeja v
Kranju

Vir 4**Otroci kurirji oz. vojaki v Makedoniji**

Fana Petra Kočovska - Cvetkovič (1927–2004)

Bila je članica KPJ od 1943, sodelovala je v NOB od 1941 v Makedoniji. Njena najodmevnejša akcija je bila pri 17 letih, ko je z borci prostovoljci napadla in onesposobila strojno opremo zletovskega rudnika. Skupina je dobila nalogo, da uniči strojno opremo, onesposobi delovanje rudnika in uniči sovražno postojanko v njej. Uspeli so. Pred tem je Fana zdržala 20-dnevno-nočni pohod od Kofuža do Kozjaka, v globokem snegu in mrazu. Mnogi starejši in izkušeni borci so zaostali ali izpadli iz pohoda, mlada deklica je zdržala in jim bila svetel zgled.

Ibe Šerifa Palikuća

S 15 leti je za pionirske zasluge dobila priznanje – sprejem v Zvezo komunistične mladine, to je bila stopnja med mladinko in članico komunistov – zaradi zaščite bataljona, ko jo je zadel balistični izstrelak. Bila je težko ranjena, a se je kmalu pozdravila in se vrnila na položaje. Vrnila se je v ilegalo, kjer je delala v rojstnem Debru. Mlada Albanka je s svojim delom veliko doprinesla k zmagi in ideji revolucije, za katero se je opredelila.

Materijali su uzeti iz knjige Heroine Jugoslavije izdavačka kuća Spektar, Zagreb 1980 god.

(povzetek)

Naloge:

1. Preberite vire in odgovorite na vprašanja.
2. Kakšna dela so opravljali kurirji?
3. Katera dela so še opravljali otroci?
4. Zakaj je bilo delo kurirjev težko in odgovorno?

Vir 1

Umik domobrancev in ustašev, skupaj z družinami

Spomladi 1945, ko so se nemški vojaki umikali iz dežele, so se z njimi umikali prestrašeni Jugoslovani prek meja v Italijo in Avstrijo. Med njimi so bili slovenski domobranci, srbski prostovoljci, črnogorski in hercegovski četniki ter veliko hrvaških domobrancev in ustašev. Med njimi je bilo vsekakor precej družin in posameznikov, ki so zagrešili vojne zločine, veliko pa je bilo tudi preprostih družin in posameznikov, ki so bežali pred grozečo usodo. Pot jih je vodila po Mislinjski, Dravski in Mežiški dolini v Avstrijo, od koder so jih vračali v Jugoslavijo. Več tisoč ljudi je končalo svoje življenje v zapuščenih rudnikih, tankovskih jarkih, v gozdovih Kočevskega gozda in drugod. Otroke so prevzgjajali podobno kot nekaj let prej v nemških taboriščih. Največji centri ljudi z one strani so bili v Vetrinju, na Teharjah in v Kočevskem Rogu, medtem ko je bil največji center za otroke na Petričku v Celju, drugi centri so bili še na gradu Ormož, v Ptujju in drugod po Sloveniji. Največkrat so uporabili stare vojašnice, prazne graščine, ki so bile že razrušene, ali večje gostinske lokale, na primer Petriček v Celju. Centri so bili po koncu vojne polni ujetih beguncev, vojakov, članov njihovih družin, civilistov, žensk, deklet, otrok in starejših ljudi, niso delali razlike med odraslimi in otroki.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. str. 13., 27.

Vir 2

Odhod ljudi na streljanje

Komunisti so podrl del zidu za graščino, da so skozi ta prehod zvečer in ponoči vodili skupine za pokol izbranih čez travnike na bližnja morišča, s tem so se ognili glavni cesti. Kmetje in drugi ljudje iz teharske okolice so bili prva leta po vojni pod strahotnim vtisom junijskih in julijskih dni 1945, kričanje, vpitje, klici na pomoč, vzdih, jok, zraven pa rezget brzostrelk, strojnic in eksplozije bomb. A ljudje si še danes ne drznejo govoriti o vsem tem, iz bojazni do komunističnih represalij.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. str. 108.

Vir 3

Vračanje domobrancev s Koroškega v Kranj,
30. 5. 1945

Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju

Naloga:

1. Zakaj so se nekateri ljudje po vojni odločili za beg iz Jugoslavije?
2. Kaj se je dogajalo z domobranskimi otroki?
3. Opišite fotografijo – kdo je na njej, čas posnetka ...

Vir 4

Vsakdanjik v izgnanstvu

Moj prvi dan v izgnanstvu se je končal kot običajen dan v globokem snu, iz katerega me ni moglo prebuditi niti škripanje nepodmazanih koles niti tresenje voza /.../ Zbogom, Ljubljana! Zbogom, prijatelji, zbogom, sošolci! Preveč sem utrujen, da bi mislil na vas. Morda bom sanjal o vas. Sedaj si želim le to, da bi spal, spal! Medtem ko sem spal, se je nepregledna kolona pomikala dalje in dalje od Ljubljane in vse bliže in bliže k rešilni meji. V koloni civilov, žena, otrok, meščanov je bilo vse več kmetov /.../ Pridružili so se nam domobranci iz drugih enot, prišlo pa je tudi dosti kmečkih ljudi, ki niso bili vpleteni v državljansko vojno, a so se bali življenja v komunizmu. Že 11. maja 1945 je prva velika skupina beguncev prispela do Drave in prestopila jugoslovansko-avstrijsko mejo /.../ Korpus je tvorilo 10.000 Nemcev, 13.000 Slovencev, 4000 Srbov in 4000 Rusov /.../ Dan se je nagibal h koncu. Ogromna dolina poleg Vetrinja je izgubila svoj prvotni videz. Kot gobe po dežju so zrasli številni šotori, poleg njih vozovi in konji, ostala živina in ljudje, med njimi ognji, ki so tleli v polmraku kot kresnice v travi. Zlagana idila! /.../ Na prostoru pred našim šotorom se zasliši krik in vrišč iz otroških grl. »Na pomoč, na pomoč, Janez, Janez! ... Kaj je z Janezom? Zgrabim deklico in jo začnem tresti. Vsa v solzah mi prične pripovedovati, da so šli do tistega nesrečnega mostu, kjer leži v potoku polno ročnih bomb ... Janez je napravil samo nekaj korakov po potoku, ko se je zaslišala močna eksplozija ... Janezovo telo je poskočilo v zrak in pristalo na bregu ... Zaman! Zaman upanje. Ljudje so nemo stali tam, nekdo je snel kmečki klobuk ter ga nervozno vrtel v rokah, medtem ko sta dva bolničarja prijela Janezovo mamo. Niti jokala niti ječala ni. Pustila je, da jo odpeljejo stran od mesta, kjer je ležal njen mrtvi sin. O tem, da se vračamo v Jugoslavijo, smo vedeli vsi, celo jaz, enajstleten otrok. Toda kam, tega nismo mogli dognati niti v najbolj bujni domišljiji. /.../ Med partizani je bilo veliko mladeničev, skoraj otrok. Eden takih je imel morda 12 ali 13 let. /.../ Šajkačo je poveznil poševeno na glavo, v ustih je imel cigareto. /.../ Ljudje so otopeli za bolečino. Tudi s civilisti ni bilo nič bolje. Ženske so druga za drugo padale v prah teharske ceste. Starci so padali na kolena in upali, da bodo tako za trenutek ujeli malo predaha. /.../ Še najbolj trdni so bili otroci. Majhni, ki so jih nosile matere v naročju, in oni večji, mojih let, saj so njihove gibčne nožice nosile majhno breme nerazvitih teles. /.../ Razdalja med Celjem in Teharjami je dolga morda deset kilometrov. Nam se je zdela cela večnost. Privlekli smo se z zadnjimi močmi kot pretepe ne mrcine do končne postaje.

Ott, Ivan (2008). *Otroci s Petrička – ukradeno otroštvo*. Celje: Mohorjeva družba, str. 35, 36, 69, 79, 112, 147, 194, 197.)

Naloga:

Kakšna usoda je doletela domobranske družine, ki so jih ujeli oz. so bili vrnjeni po vojni?

Vir 5

Dečki v ustaških uniformah (to so otroci – sirote, starše so ubili ustaši, otrokom pa na glave poveznili ustaške kape)

Mihovilović, Đ., Smreka, J. (2006). *O poimeničnem popisu žrtava Jasenovac prema do sada prikupljenim i provjerenim podatcima. Spomen područje Jasenovac*, ur. Tea Benčić Rimay, str. 219

«Govorimo o srbskih dečkih, ki so jih ustaši ločili od njihovih staršev leta 1942. Nekateri starši dečkov na sliki so bili ubiti v koncentracijskem taborišču Jasenovac, druge pa so deportirali v Nemčijo na prisilno delo v nemške tovarne. Fantje po navodilih ustaškega poveljnika Vjekoslava Maksa Luburića nosijo ustaške uniforme, kljub temu da so bili ustaši odgovorni za njihovo trpljenje in trpljenje njihovih staršev.

(Dr. sc. Robert Skenderović (Hrvatski institut za povijest), radionica "Stradanja žena i djece u logoru Jasenovac", Zagreb, 2007.

Vir 6

Odvoz ljudi v taborišče

Koliko jokanja in vpitja je bilo, ko so nas najmlajše otroke odtrgali od staršev in mamo s puškinim kopitom suvali po nas. Z rožnim vencem v roki je ata za mrežasto ograjo molil in gledal, kako se me je mama krčevito oklepala, pa sestrice in mlajšega bratca. Otroke so nas naložili na avtobus, kjer smo morali peti partizanske pesmi. Vem, da je mama tisto noč še bolj jokala kot prej, ker je najbrž slutila, da bodo tudi njo ubili. Res so jo naslednje jutro ob petih odvedli z drugo materjo, ki je tudi morala pustiti tri otroke. Takrat so očeta odgnali v barako; ko je hotel videti mater, so mu ženske povedale, da so jo že odpeljali kot mnoge druge.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinja – Teharje – Rog*. Maribor. str. 99

Naloga:

1. Pozorno si oglejte sliko v viru 5, preberite pojasnilo k sliki. Preberite vir 6.
2. Primerjajte vira – poiščite podobnosti v prevzganju otrok, ki so omenjeni v viru.